

open mand gedaan, trachtte geen enkele te ontkomen; zij bewogen zich alleen bij aanvatten, zonder dat een enkele probeerde te bijten. Volgens mijn meening verbleven ze hier in een soort zomerslaap, daar op het eind van den oostmoesson het water in de rawah's grootendeels was opgedroogd. Misschien dient juist het geluid om tegen den paartijd zich geleidelijk aan te verzamelen, daar immers even vóór den aanvang van den regentijd (of beter gezegd in het laatst van den drogen tijd) alleen meerdere exemplaren in één modderhol werden aangetroffen.

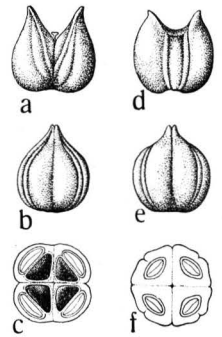
Blijkbaar kunnen deze slangen vrijwel onbeperkten tijd onder water blijven. Ik probeerde eens ze onder water te doen stikken, waartoe ik een tiental van deze soort in een gazen kooi onder water bewaarde, teneinde de huid niet te beschadigen; na 24 uur waren ze echter nog allen even levend als tevoren. De 2e proef duurde 3 maal 24 uur, terwijl de beesten na de 3e proef, waarbij zij juist een week achtereen onder water gehouden werden, allen stijf en stil waren. Nadat zij een kwartier aan de oppervlakte waren, reageerden ze echter weer door bewegen, zoodra men er een aanpakte, en na een uur waren ze weer vrijwel normaal (ongeveer als na het uitgraven). Ze beschikken dus blijkbaar over dezelfde natuurgaven als de kikkers in de gematigde luchtstreken die, immers gedurende de wintermaanden als schijndood in het bodemslijk voortleven.

D. PIETERS.

EEN NIEUWE JAVASCHE HELIOTROOP

Tijdens een excursie naar Depok in November 1930 viel het me op, dat daar blijkbaar twee vormen van *Heliotropium indicum* in en langs de sawahs tusschen het natuurmonument en het station door elkaar groeiden. De een had kleinere en bleekere bloemen dan de ander en was in alle deelen tenerder. Bij aandachtige beschouwing bleek bovendien, dat de vruchten in vorm aanzienlijk verschilden. Waar de wilde heliotroop in de lagere streken door vrijwel geheel Indië een op erven en ruigten, langs wegen, in moestuinen en sawahs veel voorkomend onkruid is, dat vele lezers wel zullen kennen, leek het me nuttig deze twee zoo sterk op elkaar gelijkende en toch kennelijk verschillende soorten te bespreken.

Bij *Heliotropium indicum* bestaat de tweespletige vrucht uit 4 nootjes, welke bij rijpheid in paren of ook wel afzonderlijk afvallen. Elk nootje bevat bij deze soort aan de buitenzijde een hokje met 1 zaad, terwijl er zich bovendien aan de binnenzijde een iets korter hokje bevindt, dat leeg is (fig. 1 c). Dit leeg hokje ontbreekt nu bij de andere soort (fig. 1 f). Voorts is de vorm der vrucht geheel verschillend, zooals de lezer wel reeds opgemerkt zal hebben; die van *H. indicum* is tweespletig, die van de nieuwe is tweelobbig, terwijl tevens het verloop van de ribben of lijsten verschillend is, zoowel van de voorzijde gezien als van terzijde. Gemiddeld zijn de bloemen van *H. indicum* het kleinst, doch dit variëert nogal bij die soort, ook wat de kleur betreft. Als men echter weet, dat binnen het vrij groote geslacht *Heliotropium* de structuur der vrucht een groote rol speelt bij de

Heliotropium indicum L. — a. Voorzijde der vrucht, b. Vrucht van terzijde, c. Doorsnede. — *H. decipiens* VAN STEENIS: d, e en f als boven (alles $2\frac{1}{2} \times$).

indeeling en bij de onderscheiding der soorten, dan is het wel duidelijk, dat we hier met twee zeer verschillende soorten te maken hebben. Hoewel de nieuwe soort altijd ruiger behaard en forscher in alle deelen is dan *H. indicum*, zoo vertoont ze toch après tout een bedrieglijke gelijkenis met deze; ze is er tot voor kort dan ook steeds mede verward.

De nieuwe soort was met onze hulpmiddelen niet met eenige zekerheid met een reeds beschreven soort te identificeeren en heeft den naam *Heliotropium decipiens* gekregen (*decipiens* = bedrieglijk). Die naam „bedrieglijk” zou wel eens in dubbelen zin bewaarheid kunnen worden, want ik heb een vermoeden, dat we hier met een ingevoerde plant te maken hebben, die mogelijk toch reeds van elders beschreven is (?Amerika). Het is echter moeilijk na te gaan of dit inderdaad reeds geschiedde, daar de literatuur nogal verward is en een monographie tot op heden ontbreekt, hoe gewenscht ze ook zou zijn. De heer C. A. BACKER heeft de soort (voorloopig als nieuw voor de wetenschap) in zijn „Onkruidflora der Javasche Suikerrietgronden” op blz. 538 opgenomen.

Als we de vindplaatsen nagaan, dan blijkt dat ze reeds vóór 1893 op ruige plaatsen bij het station en bij den Cultuurtuin te Buitenzorg gegroeid moet hebben, en dat ze omstreeks dienzelfden tijd ook reeds te Depok werd ingezameld en ten slotte merkwaardigerwijs eveneens te Poeger (Besoeke), waar ze, evenals te Depok, tezamen met *H. indicum* werd aangetroffen. Later is ze bij Buitenzorg en Depok nog meerdere malen gevonden. In den laatsten tijd heb ik haar in en rondom Buitenzorg veelvuldiger aangetroffen dan *H. indicum*, zelfs komt ze op enkele plaatsen in de kota voor. Kort geleden zag ik beide soorten door elkaar groeien op braakliggende sawahs tusschen het meer van Tjitajam en het station van denzelfden naam. Toch is het me nog niet mogen gelukken tusschenvormen of bastaarden te vinden. Al deze vindplaatsen wijzen er intusschen op, dat we hier met een oorspronkelijk niet-inheemsche plant te maken hebben en het zou me niet verwonderen, indien ze ook elders van Java door toedoen van een ijverigen lezer van dit tijdschrift bekend wordt. Indien men op een excursie of wandeling bij huis een heliotroop vindt, vergeete men niet de vrucht met bovenstaande figuur te vergelijken. Voor degenen, die de habitus van *Heliotropium indicum* niet kennen, verwijzen we naar het boekje van Mevr. ENGLÉS-JULIUS, „In tuinen en langs wegen in de Indische laagvlakte”, waarin ze op blz. 57 afgebeeld is.

C. G. G. J. VAN STEENIS.

Verwijzing. — In verband met het verslag van de excursie naar het slikveld Kesongo op blz. 230 van den vorigen jaargang, zij nog gewezen op het artikel van J. BEUMÉE in jrg. IX (1920), blz. 39 sqq.: „Een bezoek aan de modderbron Kesongo”.

Errata. — In mijn stukje over *Ophideres* in het vorig nummer staat op blz. 227 achter pomegranate: „= djerोक bali”, hetgeen een lapsus is, daar dit granaatappel (*Punica granatum* L.) beteekent. Ook deze vruchtsoort wordt door *Ophideres* aangetast. S. L.

Op blz. 223 staat: „Deze gebruiken hun poppen . . .”, waarvoor men leze: hun larven.

Aangeboden: de 3 laatste jaargangen van De Tropische Natuur, in afleveringen. Inlichtingen bij de Redactie.